

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา ทำการวิจัยโดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งมีการเตรียมคำถามไว้ล่วงหน้า และมีการบันทึกคำตอบด้วยการเขียน และการใช้เครื่องบันทึกเสียง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึง บทบาทสตรีในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในองค์การบริหารส่วนตำบล และศึกษาปัจจัยที่ทำให้สตรีเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในองค์การบริหารส่วนตำบล

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร

สตรีที่มีถิ่นที่อยู่อาศัยในองค์การบริหารส่วนตำบล ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จำนวน 4 องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีจำนวนประชากรสตรีในแต่ละ องค์การบริหารส่วนตำบล ดังนี้ องค์การบริหารส่วนตำบล ตำบลพิชัย จำนวน 4,111 คน ตำบลบ้านเป้า จำนวน 3,777 คนตำบลบ่อแฮ้ว จำนวน 3,655 คน และตำบลบ้านเสด็จ จำนวน 5,519 คน (ที่มาของข้อมูล ที่ทำการการปกครองจังหวัดลำปาง ประจำปี 2543 ศูนย์ราชการจังหวัดลำปาง)

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบเจาะจง โดยมีกฎเกณฑ์ดังนี้คือ เป็นสตรีที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในองค์การบริหารส่วนตำบล โดยผู้วิจัยใช้วิธีการหาผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) โดยมีเงื่อนไขดังนี้

- 1) ต้องเป็นผู้ทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- 2) เป็นผู้นำกลุ่มสตรีในกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน หรือเป็นสมาชิกในองค์การบริหารส่วนตำบล
- 3) เป็นตัวแทนกลุ่มกิจกรรมการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่างดังนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย จำนวน 4 คน องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเป้า จำนวน 2 คน องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อแฮ้ว จำนวน 1 คน และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเสด็จ จำนวน 2 คน รวมทั้งหมด 9 คน

3.2 เนื้อหาการศึกษา

ประกอบด้วย

3.2.1 บริบทของท้องถิ่น อันได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษาทั้ง 4 ตำบลคือ ตำบลพิชัย ตำบลบ้านเป้า ตำบลบ่อแก้ว และตำบลบ้านเสด็จ

- 1) ลักษณะที่ตั้ง และลักษณะพื้นที่
- 2) อาชีพของประชากร
- 3) แหล่งอุตสาหกรรม
- 4) ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านสถาบันและองค์กรศาสนา
- 5) การสาธารณสุข การไฟฟ้า และการประปา
- 6) การบริหารการปกครอง

3.2.2 ข้อมูลพื้นฐานของสตรีในพื้นที่ศึกษา

3.2.3 บทบาทสตรีในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในองค์การบริหารส่วนตำบล

- 1) สถานภาพทางสังคมของสตรี : โสด, สมรส, หม้ายหรือหย่าร้าง
- 2) ตำแหน่งหน้าที่ของสตรีในหมู่บ้าน ในองค์กรหรือกลุ่มต่าง ๆ ที่ชุมชนตั้งขึ้น ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม-ล้อมในชุมชนหรือท้องถิ่น
- 3) กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของสตรี
 - (1) ด้านการบริหารจัดการ ซึ่งมีแผนงานหรือโครงการการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่จะนำไปปฏิบัติในองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้คือ การจัดทำแผนการนำไปปฏิบัติ และการติดตามและประเมินผล
 - (2) ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้แก่ สิ่งแวดล้อมในครัวเรือน และสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- 4) บทบาทสตรีในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในองค์การบริหารส่วนตำบล
 - (1) บทบาทสตรีในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในฐานะต่าง ๆ
 - (2) บทบาทแสดงความคิดเห็น ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม
 - (3) บทบาทการตัดสินใจออกความเห็น ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม
 - (4) บทบาทของสตรีในการวางแผน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

3.2.4 ปัจจัยที่ทำให้สตรีเข้าไปมีส่วนในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในองค์การบริหารส่วนตำบล

- 1) การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม
- 2) ความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชน
- 3) ประสบการณ์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม

เนื้อหาเหล่านี้จะศึกษาในลักษณะผสมผสานเชื่อมโยงกันเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัย

3.3 ระเบียบวิธีวิจัย

3.3.1 รูปแบบการศึกษา ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) มีวัตถุประสงค์ที่จะอธิบายและวิเคราะห์ถึง บทบาทสตรีในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในประเด็นฐานะทางสังคม บทบาทในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจออกความเห็น และการวางแผนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในครัวเรือนและชุมชน ซึ่งสตรีจะมีบทบาท ที่จะเข้าไปทำกิจกรรมการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในองค์การบริหารส่วนตำบลได้ โดยมีปัจจัยที่ทำให้สตรีมีบทบาท เข้าไปมีส่วนในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น

3.2.2 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ประกอบการวิจัยประกอบด้วย

1) ข้อมูลปฐมภูมิ

เป็นข้อมูลที่ได้มาจากพื้นที่ศึกษา โดยเก็บข้อมูลจากสตรีที่เป็นประชากรเป้าหมายที่กำหนด โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลดังกล่าว ประกอบด้วย

- (1) ข้อมูลทั่วไป
- (2) บทบาทสตรีในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ สถานภาพ : โสด, สมรส, หม้ายหรือหย่าร้าง และการดำรงหน้าที่ในหมู่บ้าน ในองค์กรหรือกลุ่มต่าง ๆ ที่ชุมชนตั้งขึ้นทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชน หรือท้องถิ่น รวมทั้งกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของสตรี ในเรื่องของการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และบทบาทของสตรีในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในฐานะต่าง ๆ ได้แก่ ฐานะผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ฐานะผู้บริโภค และฐานะ

ผู้ผลิต รวมถึงบทบาทการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจออกความเห็น และการวางแผน

- (3) ปัจจัยที่ทำให้สตรีเข้าไปมีส่วนในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ใน องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งได้แก่ การรับข้อมูลข่าวสาร ความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม และประสบการณ์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม

2) ข้อมูลทฤษฎี

เป็นข้อมูลที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยได้แก่

- (1) ข้อมูลทั่วไปขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 4 แห่ง
- (2) พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2542
- (3) กฎหมายการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น พรบ.การจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม 2535 เป็นต้น

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

3.4.1 แบบสัมภาษณ์ ทั้งที่มีโครงสร้างแน่นอนในการเก็บข้อมูลเบื้องต้น และไม่มีโครงสร้างแน่นอน (Unstructured Interview) ซึ่งไม่กำหนดคำตอบไว้แน่นอน คำถามและลำดับคำถามจึงเปลี่ยนแปลงยืดหยุ่นได้ เพื่อให้ผู้ตอบมีอิสระในการตอบ และกำหนดเนื้อหาการสัมภาษณ์ให้เป็นไปตามกรอบความคิดการวิจัยและทฤษฎีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ภายได้ประเด็นเนื้อหาการศึกษาครั้งนี้ โดยโครงสร้างการสัมภาษณ์มี 3 ส่วน ส่วนแรกเป็นแบบสัมภาษณ์ทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง เช่น อายุ สถานภาพ การสมรส การศึกษา อาชีพ รายได้ ตำแหน่งหน้าที่ในหมู่บ้าน ส่วนที่สองเป็นแบบสัมภาษณ์ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับ บทบาทของสตรีในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น โดยสัมภาษณ์ถึงกิจกรรมการด้านสิ่งแวดล้อม บทบาทการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และบทบาทด้านอื่น ๆ ตามเนื้อหาการวิจัย และส่วนที่สามเป็นแบบสัมภาษณ์ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับ ปัจจัยที่ทำให้สตรีเข้าไปมีส่วนในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในองค์การบริหารส่วนตำบล อันประกอบด้วย การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชน และประสบการณ์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม

3.4.2 แบบบันทึกข้อมูล คือ การใช้การบันทึกเทป ในการสัมภาษณ์ร่วมกับการสังเกต และบันทึกย่อ ซึ่งผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของสตรีที่ถูกสัมภาษณ์ โดยสังเกตจากพฤติกรรม กิจกรรมการทำงาน และสภาพแวดล้อมของผู้ถูกสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แน่นอนและเชื่อถือได้ โดยมีผู้ช่วยวิจัย 1 ท่านในการบันทึกเทปในการสัมภาษณ์และบันทึกย่อ

3.4.3 สัมภาษณ์ซ้ำ และสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ โดยผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลจากการจดบันทึกย่อขณะที่กำลังสัมภาษณ์หรือทันทีหลังการสัมภาษณ์ และบันทึกเทปในการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาเรียบเรียงหลังจากนั้น ได้นัดสัมภาษณ์ซ้ำเพื่อบันทึกข้อมูลเพิ่มเติมเนื่องจากข้อมูลไม่เพียงพอ และระยะเวลาจำกัด รวมทั้งการขอสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ภายหลังจากการสัมภาษณ์ซ้ำ เพื่อให้ได้ข้อมูลมากพอในการนำมาเรียบเรียงภายหลัง

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการดังนี้

3.5.1 จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลดังกล่าว นำมาเป็นบริบทและเนื้อหาในการเสนอรายงานการวิจัยตามที่วัตถุประสงค์กำหนด รวมทั้งนำไปเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่เป็นตัวแปรอิสระ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดอำนาจการอธิบายและการตีความถูกต้อง

3.5.2 จากแบบสัมภาษณ์ โดยติดต่อด้านสัมภาษณ์ประชากรเป้าหมาย ซึ่งได้ข้อมูลสตรีจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลำปาง และจากผู้แนะนำรวมถึงผู้ถูกสัมภาษณ์บางราย ที่แนะนำไปยังผู้ถูกสัมภาษณ์รายอื่น ที่ผู้วิจัยได้วางเงื่อนไขของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ แล้วจึงติดต่อด้านสัมภาษณ์ล่วงหน้า เนื่องจากผู้ถูกสัมภาษณ์ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพค้าขาย ทำนา ทำสวน ทั้งนี้เพื่อความสะดวกและไม่เบียดบังเวลาทำงานและเวลาพักผ่อนของผู้ถูกสัมภาษณ์

3.5.3 จัดตารางการนัดหมายสัมภาษณ์ เพื่อตรวจสอบความพร้อมของกลุ่มตัวอย่าง และสถานที่ที่กลุ่มตัวอย่างสะดวก ซึ่งมีทั้งที่บ้าน ที่ทำงาน โดยส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างจะสะดวกให้สัมภาษณ์ที่บ้าน ซึ่งผู้วิจัยต้องเตรียมพร้อมในเรื่องของเส้นทาง แผนที่บ้านที่นัดหมาย และระยะทางในการเดินทางไปยังจุดสัมภาษณ์ เนื่องจากบางครั้งกลุ่มตัวอย่างมีความพร้อมในการให้สัมภาษณ์ในวันเดียวกัน แต่อยู่ในพื้นที่คนละเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีระยะทางห่างกัน ผู้วิจัยจึงต้องจัดตารางนัดหมายสัมภาษณ์ในช่วงเวลาที่ห่างกันเช่น ช่วงเช้า และช่วงบ่าย เพื่อสะดวกในการเดินทาง และการเก็บข้อมูลในแต่ละที่อย่างเพียงพอ

3.5.4 จากการสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่หรือพนักงานที่ปฏิบัติงาน ในองค์การบริหารส่วนตำบล โดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล หรือเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบล ในประเด็นเกี่ยวกับแผนงานหรือโครงการการจัดการสิ่งแวดล้อม ในองค์การบริหารส่วนตำบล ในอดีตและปัจจุบัน การมีส่วนร่วมระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลและประชากรในท้องถิ่น และบทบาทของสตรีในองค์การบริหารส่วนตำบล ในการทำกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้ประกอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5.5 รวบรวมข้อมูลโดยการนำเนื้อหาสาระที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาจัดระเบียบข้อมูล เป็นไปตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยสัมภาษณ์ตามโครงสร้างคำถามและรายละเอียดที่กำหนดขึ้น รวมถึงการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมถึงการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นสตรีที่มีฐานะเป็นผู้นำที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการในองค์การบริหารส่วนตำบล และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ หรือพนักงานที่ปฏิบัติในองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งใช้เวลาในการเก็บข้อมูล 2 เดือน

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล หรือตอบวัตถุประสงค์ตามการวิจัย โดยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาพิจารณาและจัดทำให้เป็นระบบ โดยจำแนกข้อมูลที่มีลักษณะคล้ายกันมารวมกัน เป็นหมวดหมู่ตามประเด็นในการวิจัยซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

3.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นถึงสภาพทั่วไปของสตรีในแต่ละองค์การบริหารส่วนตำบล

3.6.2 วิเคราะห์เรื่องสถานภาพของสตรีในสถานภาพต่าง ๆ เช่น โสด สมรส หม้ายหรือหย่าร้าง ว่ามีผลต่อบทบาทสตรีในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในองค์การบริหารส่วนตำบล

3.6.3 วิเคราะห์ประเด็นเรื่องตำแหน่งหน้าที่ของสตรีในหมู่บ้าน องค์กรหรือกลุ่มต่าง ๆ ที่ชุมชนตั้งขึ้น ซึ่งมีผลต่อบทบาทสตรีในการจัดการสิ่งแวดล้อมในองค์การบริหารส่วนตำบล

3.6.4 วิเคราะห์เรื่องกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของสตรี เกี่ยวกับการบริหารการจัดการ ซึ่งมีแผนงานหรือโครงการการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มี 3 ขั้นตอน คือการจัดทำแผน การนำไปปฏิบัติ และการติดตามและประเมินผล และกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของสตรีในครัวเรือนและชุมชน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวมีผลต่อบทบาทสตรีในการจัดการสิ่งแวดล้อม ในองค์การบริหารส่วนตำบล

3.6.5 วิเคราะห์บทบาทสตรีในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในองค์การบริหารส่วนตำบลว่า บทบาทสตรีสามารถกำหนดกิจกรรม การจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในองค์การบริหารส่วนตำบลได้อย่างไร โดยสตรีมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในฐานะต่าง ๆ ได้แก่ ในฐานะผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ในฐานะผู้บริโภค และในฐานะผู้ผลิต รวมถึงบทบาทการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ ออกความเห็น และการวางแผนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญกับสถานภาพ ตำแหน่งหน้าที่ในหมู่บ้าน องค์กร หรือกลุ่มต่าง ๆ ที่ชุมชนตั้งขึ้น

3.6.6 วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้สตรีเข้าไปมีส่วนร่วม ในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในองค์การบริหารส่วนตำบล โดยวิเคราะห์ในประเด็นเรื่อง การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชน และประสบการณ์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่จะกำหนดบทบาทสตรีในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในองค์การบริหารส่วนตำบล โดยคำนึงถึงองค์ประกอบของบริบทของท้องถิ่น

3.6.7 วิเคราะห์ให้เห็นถึงบทบาทสตรี ในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในองค์การบริหารส่วนตำบลว่า เป็นผลมาจากปัจจัยที่ได้กล่าวในข้อ 3.6.6 และองค์ประกอบอื่นที่สำคัญ ที่ชี้ให้เห็นถึงการที่สตรีมีส่วนร่วมในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในองค์การบริหารส่วนตำบล ผ่านแผนงานหรือโครงการ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงกิจกรรมและภาระที่สตรีจะมีในการจัดการในองค์การบริหารส่วนตำบล